

PROBLEMI U PRAKTIČNOJ JEZIČNOJ NASTAVI NA PRVOJ GODINI GERMANISTIKE*

Prije nego što iznesem neka iskustva u radu sa studentima germanistike na jezičnim vježbama za prvu godinu, reći ću nekoliko riječi o organizaciji studija germanistike u Zagrebu.

Kandidati se upisuju na temelju kvalifikacijskog ispita koji, međutim, postavlja vrlo skromne zahtjeve na znanje njemačkog jezika, a nikakve na opće obrazovanje i interes budućih studenata za taj studij. Razlog je tome što kandidata ima otprilike koliko i unaprijed određenih studijskih mjesta na odsjeku za germanistiku. Kolegiji se mogu podijeliti na teoretske i praktične; teoretski (predavanja iz jezika i književnosti) održavaju se ciklički, pa su dakle namijenjeni studentima svih godina i pretpostavljaju da slušači dobro poznaju njemački jezik i da mogu slijediti izlaganja koja nisu ni jezično ni sadržajno jednostavna. Praktični kolegiji — jezične vježbe sa šest sati na tjedan — održavaju se odvojeno po godinama; razumije se da vježbe imaju smisla samo ako je u svim fazama rada osigurana stalna komunikacija sa svim sudionicima. U tom se svakodnevnom detaljnom radu osjete sve one često nepremostive teškoće koje uglavnom proizlaze iz tri osnovna uzroka:

- nedostatka interesa za taj studij,
- prevelikih razlika u znanju jezika,
- pogrešnih ili nikakvih radnih navika kao posljedica loše jezične nastave u srednjoj školi.

Na germanistici je već odavno problem to što vrlo malo studenata odbire taj studij iz interesa za njemački jezik i književnost.

Pokušat ću ovdje prikazati situaciju u nekoliko posljednjih godina.

Malo manje od trećine upisanih su djeca naših radnika zaposlenih u SR Njemačkoj, koja su većinom provela više godina u toj zemlji, tamo završila neku školu (uglavnom tzv. Hauptschule, koja se može usporediti s neka- dašnjom građanskom školom), te sada žele iskoristiti okolnost što govore tečno njemački, da bi sa što manje truda došli do diplome. Drugi velik dio su slabi učenici, što nipošto ne znači da su to učenici s lošom ocjenom iz njemačkoga, dakle, takvi koji nisu imali mogućnost da se upišu na neki "atraktivniji" fakultet: medicinski, tehnički i sl. i kojima je u potrazi za bilo kakvim fakultetom koji ne postavlja teške uvjete te se već po tradiciji smatra podесnim za djevojke (većina studenata su djevojke), palo na pamet da su, iako s malo uspjeha, u školi učili njemački. To i posve formalan kvalifikacijski ispit vrlo često odlučuju o izboru studija. Ovamo možemo ubrojiti i završene učenike srednjih škola s dobrim ocjenama koji ne pokazuju poseban interes ni za koji predmet, a studiraju vjerojatno samo radi prestiža. Najmanju, ali najperspektivniju grupu čine studenti koji su odabrali studij na temelju svog interesa za njemački jezik i kulturu. Međutim, i oni samo manjim dijelom raspolažu potrebnim osnovama za studij.

Ograničit ću se na prikaz teškoća koje imamo s dvije posljednje grupe, budući da se za nedovoljno jezično i opće obrazovanje učenika koji dolaze iz Savezne Republike Njemačke ne može kriviti jezična nastava na

našim školama, a ja bih u ovom izvještaju željela upozoriti u prvom redu na teškoće koje su direktna posljedica neefikasne nastave stranih jezika na našim školama i koje su se, zahvaljujući tendencijama te nastave u posljednjim godinama, još pogoršale. Razumije se da ne želim tvrditi da bismo imali idealnu situaciju da su ti učenici imali bolju jezičnu nastavu, ali bi naš rad bez sumnje bio mnogo lakši i uspješniji da su učenici koji su završili srednju školu stekli pa ma i skromne, ali sistematične i čvrsto ocrtane temelje i stalne radne navike.

Međutim, nema ni jednog ni drugog. U prve se četiri godine nastave njemačkoga jezika radi po udžbenicima koji donose posve kratke, vrlo pojednostavnjene tekstove u kojima se tijekom godina jedva opaža jezična progresija, vježbe nepodesne za konsekventan jezični transfer te vrlo neodređeno, nesistematično, nekonsekventno i samo na njemačkom jeziku objašnjene gramatičke jedinice. Kako ti tekstovi većinom ne omogućavaju svjesno usvajanje gramatičkih pojava, a gramatičke vježbe ne vode samostalnom upotrebljavanju gramatičkih struktura (one se, uostalom, u narednim tekstovima uglavnom uopće više ne pojavljuju), to se nakon nekoliko godina učenja njemačkog jezika većinom ne može računati s potrebnim predznanjem koje bi bilo temelj daljem učenju jezika. S tim nepostojećim predznanjem ipak računaju srednjoškolski udžbenici koji se ne obaziru ni na jezičnu ni na gramatičku progresiju. Srednjoškolski nastavnici stalno se tuže na takvo stanje (na žalost ne javno) i obično smatraju da bi — nakon četverogodišnje nastave njemačkog jezika — trebalo zapravo početi iz početka. Umjesto toga učenici se u srednjoj školi, usprkos malom broju sati, suočavaju s nesređenim obiljem nastavnog materijala, budući da je u posljednjim godinama počeo prevladati stav prema kojemu nijedan udžbenik ne može zadovoljiti potrebe suvremene nastave stranoga jezika, pa ga zato treba nadomjestiti raznim dodatnim "materijalima", ponajprije tzv. projektima na neku temu. Ta je tendencija u osnovi sigurno pozitivna, ali ona u danim uvjetima gotovo bez iznimke vodi u beznadnu zbrku u nastavi stranoga jezika. U radu s takvim projektima često se zahtijeva od učenika da prikupe i pripreme potreban materijal (tekstove i dr.), što navodno stimulira timski rad, kreativnost, samostalnost i sl. Zapravo ta praksa, ako se uzme u obzir slabo predznanje, minimalan broj nastavnih sati i zato minimalna kontrola nastavnika, stimulira samo beskrajnu površnost, koju je kasnije vrlo teško, a ponekad i nemoguće iskorijeniti.

U drugim slučajevima tekstove i druge materijale skupljaju nastavnici. I taj izbor rijetko jezično i sadržajno zadovoljava: tekstovi su često popraćeni vježbama koje se ne mogu prihvatiti ni po strukturi ni po jezičnom oblikovanju. To zapravo i ne začuđuje. Jer odakle toliko kompetentnih nastavnika kada studenti germanistike tako malo obećavaju. Vrlo se rijetko takav nastavni materijal umnoži u dovoljnom broju primjeraka i podijeli svim učenicima, kako bi se kod kuće mogli temeljito pripremiti. Umjesto toga radi se uglavnom za vrijeme nastave, u grupama koje dobivaju različite, često pretenciozne ili besmislene zadatke koje pokušavaju kako-tako riješiti, a za ispravljanje, ponavljanje, učvršćivanje nikada nema vremena.

Kakve je tragove ovakav način rada u srednjim školama ostavio na studente germanistike? I one zainteresirane studente, koji su u školi imali odličan uspjeh, treba tek polagano privikavati na to kako valja tekstove pripremiti za sat, tj. da zaista razumiju tekst, pogledaju u rječniku nepoznate ili otprilike poznate riječi, da ih znadu točno objasniti i prevesti, da ispravno

shvate gramatičke pojave, da mogu veće odlomke korektno prevesti na hrvatski ili srpski jezik, prepričati sadržaj opširno i sažeto, prezentirati ga u nekom drugom obliku (npr. kao dijalog), iznijeti sadržaj pismeno itd., a da pri tome i jezično i logički ne griješe toliko da svako ispravljanje postaje besmisleno. Vrlo je mukotrpan posao svladati otpor studenata prema takvim zahtjevima pri prorađivanju zadanog teksta. Oni su u školi stekli naviku da tekstove shvate u najboljem slučaju otprilike (a to uključuje i krupne nesporazume), da ih ponove s bezbroj jezičnih i sadržajnih grešaka i da zato dobiju ne samo prolaznu već i dobru i odličnu ocjenu. Još je teže naviknuti studente na suvislo i korektno pismeno iznošenje prorađenih sadržaja, budući da se pismeni izraz u školama ne njeguje ni u najskromnijem obliku. Jedva da još ima nastavnika stranog jezika koji redovito zadavanje i ispravljanje pismenih zadaća smatraju sastavnim dijelom svoga posla. Površno pregledavanje pismenih zadaća za vrijeme nastavnih sati je nedopustiva praksa, o kojoj ovdje vjerojatno ne treba ni govoriti. Moglo bi se pomisliti da naša loša iskustva s učenicima koji su završili srednju školu proizlaze iz činjenice što dobivamo samo manji broj vrlo dobrih i odličnih učenika. Kao protudokaz navela bih iskustva s velikim brojem završenih učenika srednje škole koji ne studiraju germanistiku.

Svi studenti filozofskog fakulteta, dakle s odsjeka jugoslavistike, komparativne književnosti, povijesti, povijesti umjetnosti, filozofije, sociologije, pedagogije i dr. moraju u toku svoga studija položiti ispit iz jednog stranog jezika kao tzv. općeg predmeta. Svrha toga ispita bila bi da studenti dokažu da se mogu toliko služiti stranim jezikom da uz pomoć rječnika i gramatike mogu prevesti tekst iz svoje struke. Jedino što se na tom ispitu traži je to da student prevede stotinu stranica nekog teksta što ga je sam odabrao i pripremio. Ovoga semestra 90% kandidata nije položilo taj ispit iz njemačkog jezika jer se u tekstu što su ga sami odabrali nisu mogli toliko snaći da ga suvislo prevedu, iako je velika većina učila u školi 4—8 godina njemački, a nisu ni izdaleka svi bili loši đaci.

Drugi primjer. Godinama sam radila na dvjema najvećim školama stranih jezika u Zagrebu: u Centru za učenje stranih jezika i u Školi za strane jezike u Varšavskoj ulici i tamo sudjelovala u organiziranju i provođenju prijemnih ispita. Većina omladinaca koji su polagali taj ispit učila je prije toga 4—8 godina njemački u školi. Oko dvije trećine redovito je na temelju toga ispita upisivano u početni tečaj, budući da nisu imali ni najskromnije sistematično predznanje. Treba napomenuti da se radi uglavnom o dobrim učenicima (s dobrim ocjenama iz njemačkog) jer oni loši rijetko uz školu preuzimaju dodatne obaveze.

Posve je sigurno da i u osnovnim i u srednjim školama ima nastavnika koji umiju da se odupru poraznom trendu površnosti i koji usprkos nepunim razredima i malom broju sati ozbiljno rade i, u okviru mogućnosti, postižu određeni uspjeh, ali njima u ovakvim okolnostima zaista nije lako i nitko ih ne podržava.

Koje bi se konsekvencije mogle iz toga izvući? S obzirom na mali broj sati nastave stranog jezika trebalo bi nastavu njemačkoga jezika u osnovnim školama provoditi prema jedinstvenom, čvrsto zacrtanom i temeljito razrađenom planu koji osigurava smišljeno odmjerenu progresiju i sistematsko ponavljanje. Za fazu usmjerenja trebalo bi također najprije izraditi jedinstveni plan koji bi tek onda trebalo prilagoditi pojedinim smjerovima. Te

bi planove morale izraditi neanonimne stručne komisije, a udžbenike bi trebalo pisati tek na osnovi takvih planova, na temelju natječaja koji bi kontrolirala stručna komisija. U tom poslu ne bi se smjelo ni časka izgubiti iz vida to da je uz samo dva sata nastave stranoga jezika na tjedan potpuno nemoguće provoditi ambiciozne planove, ako se želi spriječiti zbrka koja izmiče svakoj kontroli.

Dodatni materijal (koji ne stoji u udžbenicima) može se obrađivati samo ako se raspolaze s više od tri sata na tjedan. Taj materijal ne bi ni u kom slučaju smjeli prikupljati učenici. Bilo bi dobro da grupa od nekoliko nastavnika pod rukovodstvom stručnog aktiva odabere i pripremi takav materijal te da ga po mogućnosti dade na pregled jezičnom lektoru Nijemcu. (Tako bi trebalo postupiti i u pripremanju jezičnih testova.) Dodatni materijal bi zatim trebalo umnožiti za sve učenike i prorađivati ga jednakom preciznošću koju za obradu lekcije predviđa dobar udžbenik.

Možda bi to bio način da se i u krajnje nepovoljnim uvjetima postignu neki skromni rezultati. Ali, naravno, ni to neće pomoći ako se svi nastavnici ne ohrabre da zahtijevaju od učenika da uče i ako ih ne počnu realno ocjenjivati.

* Iz referata održanog na Savjetovanju nastavnika njemačkog jezika u Crikvenici (1979)